

ВИСТУП
РАФАЛЬСЬКОГО Олега Олексійовича
академіка НАН України, віцепрезидента НАН України
на II Пленумі ЦК профспілки працівників
НАН України 12 червня 2025 року

Шановний Миколо Олександровичу!
Шановні учасники Пленуму!

Від імені Президії Національної академії наук України щиро вітаю вас на цьому поважному зібранні, а у ваших особах всіх членів Профспілки працівників Національної академії наук України.

Безумовно, попри найскладніші умови, наукова сфера, Національна академія наук України продовжує активно працювати, спрямовуючи максимально можливі зусилля на забезпечення оборони та національної безпеки країни.

У цих умовах продовжує також активно працювати й Профспілка працівників НАН України, її Центральний комітет.

З ретроспекції. Вважаємо проведення профспілкового з'їзду в цих непростих умовах свідомим і водночас сміливим кроком.

Тепер маємо й шануємо лідера, Миколу Олександровича, який представлятиме інтереси своїх членів організації на галузевому та державному рівнях.

Звичайно ж, постають наступні після обрання питання, для вирішення яких ви всі й зібралися сьогодні.

Питань багато. Серед них - зміст і плани подальшої роботи, поточні організаційні питання та багато інших.

Хочу вкотре наголосити, що Керівництво НАН України завжди працювало з Профспілкою працівників НАН України та ЦК профспілки пліч-о-пліч. Завжди уважно розглядали і, зазвичай, підтримували багато профспілкових починань.

У такій єдності і співпраці наша сила.

Академія, як вища наукова самоврядна організація України, наприкінці квітня – на початку травня цього року на Загальних зборах звітувалася про свою діяльність, визначала плани на наступний період і обирала в демократичний спосіб своїх дійсних членів (академіків) і членів-кореспондентів.

Найближчим часом буде оприлюднена постанова Президії НАН України «Про заходи з виконання завдань та врахування пропозицій і зауважень, висловлених на Загальних зборах НАН України 30 квітня 2025 року», яка прийнята 4 червня 2025 року. Важливий документ.

Далі пропоную вам узагальнену інформацію щодо оновлення Академії. Думаю – буде цікаво.

За результатами проведення виборів до складу НАН України, які відбулися на Загальних зборах НАН України 01 травня 2025 року, обрано 61 нових членів Академії, з яких – 12 дійсних членів (академіків) НАН України, 39 членів-кореспондентів НАН України та 10 іноземних членів НАН України.

Таким чином, на сьогодні персональний склад нашої Академії налічує 183 академіка, 397 членів-кореспондентів та 88 іноземних членів.

З 12 обраних академіків НАН України 7 – працівники НАН України, 3 – вчені, що працюють у закладах вищої освіти країни та 2 представника інших наукових установ (по одному представнику галузевої академії наук і оборонного підприємства України). Серед 39 членів-кореспондентів 33 працюють в установах Національної академії наук України, 6 – у закладах вищої освіти.

Отже, серед новообраних членів НАН України 78,4 % – це співробітники наукових установ Академії, 17,6 % – представники вищої школи і 4 % – вчені, які працюють в інших установах і організаціях України.

З 51 нових членів НАН України 6 – директорів наукових установ НАН України, 1 – ректор закладу вищої освіти, 11 – заступників директорів академічних інститутів, 17 – керівників наукових підрозділів (відділів, лабораторій), 8 – завідувачів кафедр, професорів ЗВО, 7 – головних та провідних наукових співробітників, 1 – директор державного підприємства.

8 академіків і 27 членів-кореспондентів працюють у м. Києві; це складає 68,6 % від загальної кількості всіх новообраних членів НАН України.

Чотири академіки НАН України з Харкова.

Серед членів-кореспондентів, обраних 01 травня 2025 року, 4 особи з Харкова, 9 осіб – зі Львова і одна особа – з Кривого Рогу.

Таким чином, у регіональних наукових центрах працює 31,4 % всіх обраних членів Національної академії наук України.

Середній вік академіків нашої академії до виборів склав 76 років, членів-кореспондентів 71 рік. Середній вік обраних академіків НАН України – 66,3 роки, членів-кореспондентів — 59 років. Нині середній вік академіків

складає 71 рік («омолодження» склало 5 років), членів-кореспондентів — 65 років («омолодження» — 6 років). За рахунок введення, зокрема, вакансій з граничним віком до 65 років включно для академіків і до 55 років включно для членів-кореспондентів, середній вік членів Академії суттєво понизився.

Серед обраних членів Академії 11 жінок — членів-кореспондентів. Частка жінок серед обраних членів-кореспондентів НАН України складає 21,5 %.

Серед 10 обраних іноземних членів НАН України 1 — з Канади, 2 — з Німеччини, 1 — з Болгарії, 1 — з Франції, 2 — з Великої Британії, 2 — з Польщі, 1 — зі Сполучених Штатів Америки.

Тепер щодо структури Академії. Її загальні характеристики викладені в матеріалах згаданих Загальних зборів НАН України.

На цей час в НАН України діють 160 наукових установ та 43 підприємства дослідно-виробничої бази.

Проте, важливим фактором впливу на подальший стан структури, як за змістом, так і за чисельністю, є державна атестація наукових установ. Вона проходить з кінця 2024 року.

Саме вона, як передбачається нормативно-правовими документами, зокрема постановами Кабінету Міністрів України, визначатиме подальшу долю та державне фінансування установ Академії.

Принадно поінформую вас, що держава вдалася також до оцінки окремих напрямів нашої роботи, зокрема з підготовки наукових кадрів.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2025 року № 348-р маємо провести протягом 2025 року огляд витрат державного бюджету на підготовку наукових кадрів в Національній академії наук України та подати Кабінетові Міністрів України та Міністерству фінансів інформацію про заходи, які передбачають підвищення ефективності та результативності використання бюджетних коштів, що спрямовуються на підготовку наукових кадрів та підвищення освітнього рівня наукових працівників Академії.

Як ви помітили, слово «ефективність» все частіше з'являється в наших наукових буднях і це зрозуміло. Особливо з огляду на нинішні військові потреби та «скромні» економічні спроможності держави.

У цьому контексті важливо, щоб справедливе й диференційоване фінансування наукових установ відповідно до їхніх реальних досягнень стало одним з основоположних принципів розвитку Академії.

І оскільки я порушив питання фінансування наукової діяльності, то дозвольте продовжити цю тематику.

Скажу одразу, що фінансування НАН України є недостатнім, але воно залишається значно кращим ніж могло бути. Останні слова є ключовими. Це очевидно, за цифрами і всупереч безнадійним песимістам.

Тобто, попри війну держава не забуває про науку.

І президент НАН України академік НАН України Анатолій Глібович Загородній, повірте, без зайвої скромності звертається у різні інстанції для покращення стану фінансування.

А тепер - приклади і цифри. Деякі з них уже оприлюднювалися на Загальних зборах.

У 2024 році обсяги базового бюджету Академії були дещо збільшені порівняно з попередніми 2022 та 2023 роками. На жаль, цього вистачило лише для забезпечення обов'язкових соціальних стандартів, зокрема мінімального рівня заробітної плати.

Так, Законом України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» Національній академії наук України були визначені видатки за загальним фондом держбюджету обсягом 5 млрд. 827 млн. 352,6 тис. грн, що на 1 млрд. 262 млн. 612,4 тис. грн або на 27,7 % більше за відповідний обсяг 2023 року.

Зазначене збільшення обсягів фінансування Академії 2024 року було пов'язане насамперед із запланованим підвищенням розмірів мінімальних соціальних стандартів (мінімальної заробітної плати та посадового окладу працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки). Заплановане у квітні минулого року підвищення посадового окладу працівника I тарифного розряду не відбулося.

Водночас потреби оновлення наукового обладнання, розвитку інфраструктури та модернізації забезпечені вкрай недостатньо. Я вже не кажу про відновлення зруйнованого майна внаслідок військової агресії. У багатьох установах зберігається режим неповного робочого часу, а середня зайнятість не є повною.

Середня зайнятість по Академії в 2024 році становила 9,6 місяців, а відповідний середній коефіцієнт режиму робочого часу – 0,8. Середня заробітна плата по Академії становила 14 838,3 грн., у той же час середня заробітна плата по країні – 21 473 грн.

Відомо, що процес формування бюджету на 2025 рік був особливо складним. Втім завдяки активним зусиллям Президії Академії вдалося досягти позитивних зрушень.

У результаті загальний обсяг фінансування Академії в 2025 році визначено у сумі 6 млрд. 75 млн. 594,8 грн. Але навіть попри це, базове

фінансування наукових установ зросло лише на 248 млн. 242,2 тис. грн або на 4,08% більше за відповідний обсяг 2024 року.

Більшість додаткових коштів була спрямована на підтримку оборонних досліджень. А середній коефіцієнт зайнятості все ще не дає змоги стабілізувати ситуацію з кадрами.

За розрахунками наших фінансових служб середній коефіцієнт зайнятості працівників в наукових установах у 2025 році становитиме 0,85 або 10,2 місяці на рік.

Середньомісячна зарплата в установах Академії відповідно продовжує залишатися нижчою, ніж в інших сферах, і значно поступається європейським стандартам.

Відповідно до інструктивного листа щодо підготовки Бюджетної декларації на 2026-2028 роки Міністерством фінансів доведено НАН України орієнтовні граничні показники видатків загального фонду Державного бюджету України на 2026 рік обсягом 6 млрд. 382 млн. 478,5 тис. грн., що лише на 306 млн. 883,7 тис. грн. або на 5,05% більше за обсяг 2025 року.

Водночас згідно з прогнозом основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2026-2028 роки планується збільшення на 8,6 % розміру мінімальної заробітної плати та посадового окладу працівника І тарифного розряду Єдиної тарифної сітки з 1 січня 2026 року.

З огляду на це, НАН України при підготовці Бюджетної декларації на 2026–2028 роки звернулася до Міністерства фінансів з обґрунтованою пропозицією щодо виділення додатково коштів обсягом 2 млрд. 6 млн. 791,0 тис. грн, в т.ч. 640,2 млн. грн. за статтею «капітальні видатки», які будуть спрямовані на відновлення пошкоджених конструкцій будівель та інженерних систем і мереж внаслідок російської військової агресії та придбання обладнання.

Станом на сьогодні Бюджетна декларація на 2026-2028 роки Урядом ще не схвалена.

Усе це серйозно ускладнює конкуренцію за молоді кадри та утримання вже наявного наукового потенціалу.

У 2024 році чисельність працівників НАН України скоротилась ще на 2%. Станом на 01.03.2025 склала 24447 осіб, в тому числі 13241 наукових працівників. Загалом за останні 5 років чисельність працівників Академії зменшилась на 12,8%.

Частка молодих учених у НАН України становить лише 10,2 %. На жаль, ця цифра з року в рік меншає. За останні п'ять років кількість молодих

дослідників скоротилася на третину, а лише за 2024 рік – ще на 10 %. І це при тому, що торік удвічі зросла кількість молодих фахівців, які прийшли працювати до академічних установ.

Академія постійно розширює інструменти підтримки наукової молоді. У 2024 році 171 молодий науковець отримав грантову підтримку в рамках 44 проєктів дослідницьких лабораторій чи груп, загальним бюджетом понад 31 млн. грн. Цього року ми профінансуємо ще 30 проєктів на 21 млн. грн. Також фінансування отримали 94 індивідуальні проєкти молодих дослідників на суму понад 11 млн. грн. Призначено стипендії імені академіка Б.Є. Патона, стипендії Президента України та НАН України – загалом понад 600 стипендій для молодих учених.

На підтримку працівників НАН України, зокрема молодих учених, спрямовані заходи із забезпечення їх службовим житлом.

Станом на кінець 2024 року понад 80 організацій НАН України надали 632 клопотання щодо забезпечення службовим житлом своїх працівників.

У 2024 році відповідно до рішення Бюро Президії НАН України та ЦК профспілки працівників НАН України було розподілено 20 службових квартир працівникам установ НАН України, зокрема шляхом перерозподілу 1 службової квартири в м. Одесі. Було також перерозподілено 1 службову квартиру працівнику установи НАН України Донецького наукового центру НАН України і МОН України.

У першому півріччі 2025 року було прийнято рішення про надання 8 службових квартир та перерозподілу 3 службових квартир НАН України.

За участі Профспілки працівників НАН України 2024 року до семи гуртожитків НАН України в Києві поселено на час навчання в установах НАН України 32 здобувача вищої освіти, продовжено проживання 39 молодим спеціалістам, які закінчили аспірантуру та зараховані на штатні посади в установи НАН України, ухвалено рішення про поселення 23 працівників установ НАН України.

Ще. Усім відома проблема, пов'язана з подальшою долею службових квартир, а точніше з можливістю виведення їх з числа службових за певних умов для подальшої приватизації.

Вона виникла у зв'язку з підготовкою проєкту Закону України «Про основні засади державної житлової політики». Його положення в чинній редакції практично унеможливляють приватизацію житла державного житлового фонду. Як наслідок, подальше користування службовими квартирами стане допустимим лише за умови укладання договору оренди службового житла.

До керівництва Академії надійшли численні звернення наукових установ НАН України та їхніх профспілкових організацій з проханням про виключення понад 70 житлових приміщень зі складу службових, зокрема за адресою: м. Київ, вул. Метрологічна, 21-В.

Бюро Президії НАН України та ЦК профспілки працівників НАН України досить оперативно розглянули ці та інші клопотання з порушеного питання і прийняли обґрунтоване рішення про внесення змін до Положення про порядок надання службових жилих приміщень.

Суть цих змін полягає в наданні дозволу на виключення житлових приміщень з числа службових через 3 роки, а не через 5 років як було раніше, після надання цих приміщень за умови, що співробітник має стаж роботи в організації НАН України не менше 10 років.

Усього відповідно до рішень Бюро Президії НАН України та ЦК профспілки працівників НАН України виключено зі складу службового житла у 2024 році 25 службових квартир, у 2025 році – 93 службові квартири НАН України.

На цьому зупинюсь, не буду обтяжувати вас цифрами й фактами. Звичайно, у своєму виступі я торкнувся далеко не всіх проблем, що турбують членів профспілки. Ви їх добре знаєте.

Але хочу наголосити й висловити переконання: Академія активно працює, адекватно реагує на виклики часу. Як і Профспілка працівників НАН України.

І ми будемо спільно робити усе можливе, щоб бути корисними країні у цей найтяжчий період її сучасної історії. Водночас ми будемо відповідальними перед нашими науковцями й іншими працівниками.

На сам кінець, щоб закінчити на оптимістичній ноті. Наші академічні напрацювання мають велике значення і на сьогодні нам є чим пишатися. Здобутки вчених у різних галузях з конкретними результатами викладені, знову ж таки, в матеріалах Загальних зборів.

А 21 травня 2025 року з нагоди Дня науки відбулася виставка-презентація наукових розробок та досягнень наукових установ і вчених НАН України. Захід став майданчиком для демонстрації наукового потенціалу, що активно працює на підтримку суспільства, держави та її майбутнього.

Участь у виставці взяли 60 наукових установ НАН України. Виставку відвідав Президент України Володимир Зеленський. Експонати, пояснення приємно вразили главу держави й інших відвідувачів, серед яких були

представники органів державної влади, науково-освітніх кіл, промисловості, бізнесу та громадського сектору.

Зокрема, Президент України зазначив, що під час війни українські науковці створили технології та винаходи, які ефективно використовують воїни на фронті.

До професійного свята Президент також відзначив державними нагородами багатьох наших колег.

Отже рухаємося далі, до кращого. Бажаю учасникам Пленуму плідної роботи.

Дякую!